

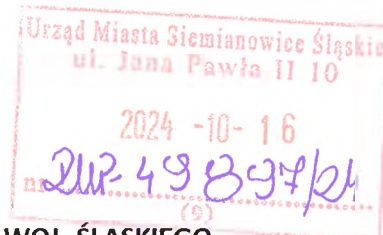

DZ 6740.0016.2021
DZ 4123.0004.2022

K-RD.5140.99.2021.MB

Katowice, dnia 11 października 2024 r.
(zpo)

Nr rejestru: A / 933 / 2024

DECYZJA

W SPRAWIE WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WOJ. ŚLĄSKIEGO

Na podstawie art. 3, art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. b, art. 7 pkt 1, art. 8, art. 9 ust. 1, art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292 ze zm.), art. 104 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2024, poz. 572 ze zm.), w wyniku postępowania administracyjnego prowadzonego z urzędu,

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach orzeka:

wpisać do rejestru zabytków nieruchomości województwa śląskiego pod numerem A/933/2024 następujący zabytek:

- zespół zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, wraz z terenem fragmentu działki ewidencyjnej nr 3431/282, obręb 0053.

Zakres wpisu do rejestru zabytków obejmuje zespół zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, wraz z terenem fragmentu działki ewidencyjnej nr 3431/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie – zgodnie z oznaczeniem na załączonej mapie, stanowiącej integralną część niniejszej decyzji.

Dla działki ewidencyjnej nr 3431/282, obr. 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich prowadzi księgę wieczystą KA11/00006128/5. Dla działki ewidencyjnej nr 3622/282, obr. 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich prowadzi księgę wieczystą KA11/00009191/8.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję w sprawie wpisu do rejestru zabytków z urzędu. W myśl art. 4 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy administracji publicznej sprawują ochronę zabytków poprzez m.in. zapewnienie warunków prawnych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków (pkt 1) oraz zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków (pkt 2). Na tej podstawie, obwieszczeniem z dn. 20.09.2021 r. wszczęto z urzędu postępowanie administracyjne w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości woj. śląskiego zespołu zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położonego na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie.

Zgodnie z definicją prawną określoną w art. 3 pkt 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka

lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 cyt. ustawy). W interesie społecznym jest zachowanie dla przyszłych pokoleń najcenniejszych, najbardziej wartościowych dóbr kultury, które w największym stopniu dokumentują przeszłość, świadczą o tożsamości regionu, ilustrują przemiany społeczno-gospodarcze, reprezentują określone zjawiska artystyczne i kształtują wspólną przestrzeń kulturową. Dlatego do rejestru zabytków wpisuje się zabytki o charakterze unikatowym w skali regionu lub o znaczeniu ponadregionalnym, a także obiekty o walorze typologicznym, muszą jednak posiadać wyjątkową wartość historyczną, naukową lub artystyczną, uzasadniającą szczególną ochronę prawną, która jest badana w toku postępowania. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. b ochronie i opiece podlegają układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, bez względu na stan zachowania, dlatego analizie nie podlega bieżący stan techniczny obiektu.

W celu oceny zachowanych walorów zabytkowych obiektu zgromadzono w toku postępowania dokumentację ewidencyjną. Przeprowadzono kwerendę bibliograficzną (do akt sprawy włączono m.in. fragment opracowania pt. „Z dziejów przemysłu Siemianowic Śląskich” autorstwa Małgorzaty Derus, Siemianowice Śląskie 2012; fragment artykułu Małgorzaty Derus pt. „Kolonie robotnicze”, zamieszczonego w „Siemianowickim Roczniku Muzealnym” z 2012 r., nr 11; włączono też materiały archiwalne z Archiwum Miejskiego Siemianowic Śląskich). Do akt sprawy włączono m.in. potwierdzone za zgodność z oryginałem kopie 11 kart ewidencyjnych z wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości woj. śląskiego Katowice, wykonanych w grudniu 2021 r. (wyk. Maciej Droń) dla obiektów, objętych niniejszym postępowaniem administracyjnym. W aktach sprawy umieszczono także kopię uchwały nr 67/2019 Rady Miasta Siemianowic Śląskich z dn. 25.04.2019 r., wraz z załącznikiem - tj. „Sprawozdaniem Prezydenta Miasta z realizacji Gminnego Programu Ochrony Zabytków w latach 2017–2018 w Siemianowicach Śląskich”. Z propozycją wpisu do rejestru zabytków nieruchomości woj. śląskiego omawianego zespołu zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie wystąpił Miejski Konserwator Zabytków w Siemianowicach Śląskich, wskazując w swoim piśmie RZ.4123.0022.2021 z dn. 13.09.2021 r. (wpływ dn. 17.09.2021 r.) na możliwość zniszczenia bądź znacznego uszczuplenia wartości zabytkowych ww. obiektów przy ul. Trafalczyka, ze względu na prowadzone prace termomodernizacyjne (ocieplenie zewnętrzne obiektów styropianem). Do akt sprawy włączono także: kopię postanowienia Miejskiego Konserwatora Zabytków w Siemianowicach Śląskich z dn. 07.09.2021 r., znak: RZ.6742.0008.2021 (postanowienie wstrzymujące prace remontowe polegające na ociepleniu budynków przy ul. Trafalczyka 3, 3a, 3b, 3c, 4, 5, 5a, 6, 6a, 9, 9a) oraz kopię zażalenia (z dn. 16.09.2021 r., znak: 2021/OEBI/8265/AO/W1) na to postanowienie, wniesione Wspólnotą Mieszkaniową Nieruchomości przy ul. Trafalczyka 3, 4, 5, 5a, 6, 6a, 8, 8a, 9, 10, 10a, 11, reprezentowaną przez Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. z siedzibą w Siemianowicach Śląskich, jak również włączono kopię postanowienia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 01.12.2021 r. (znak: DOZ-OAIK.650.1327.2021.MPU-3), uchylające w całości zaskarżone postanowienie Miejskiego Konserwatora Zabytków w Siemianowicach Śląskich z dn. 07.09.2021 r., znak: RZ.6742.0008.2021, i umarzające postępowanie organu pierwszej instancji. W wiadomości e-mail z dn. 24.09.2021 r. kierownik ds. technicznych OEB I Miejskiego Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. z siedzibą w Siemianowicach Śląskich, reprezentujący Wspólnotę Mieszkaniową Nieruchomości przy ul. Trafalczyka 3, 4, 5, 5a, 6, 6a, 8, 8a, 9, 10, 10a, 11, poprosił o spotkanie z tut. organem. Spotkanie połączone z oględzinami obiektów, objętych niniejszym postępowaniem administracyjnym, odbyło się dn. 11.10.2021 r. (notatkę służbową z ww. spotkania sporządził Miejski Konserwator Zabytków w Siemianowicach Śląskich; notatkę włączono do akt sprawy; notatka RZ.6740.0016.2021 RZ.4123.0022.2021 z dn. 12.10.2021 r.). Pismem z dn. 03.10.2021 r., przesłanym drogą elektroniczną (e-mail), Zarząd Wspólnoty Mieszkaniowej przy ul. Trafalczyka 3-11 w Siemianowicach Śląskich, przesłał „*sprzeciw do przeprowadzenia procedury wpisu do rejestru zabytków nieruchomości województwa śląskiego*” (tożsame pismo w formie papierowej wpłynęło do tut. organu w dn. 14.10.2021 r., RPW/24108/2021). Do akt sprawy włączono pismo Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. z siedzibą w Siemianowicach Śląskich z dn. 20.06.2017 r., znak: OEBI/GK/2017/6122/W1 (kierowane do Miejskiego Konserwatora Zabytków w Siemianowicach Śląskich) oraz pismo RZ.4125.0020.2017 z dn. 04.07.2017 r. Miejskiego Konserwatora Zabytków w Siemianowicach Śląskich kierowane do Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. z siedzibą w Siemianowicach Śląskich. Pismem z dn. 12.10.2021 r., przesłanym drogą elektroniczną (e-mail), Zarząd Wspólnoty Mieszkaniowej przy ul. Trafalczyka 3-11 w Siemianowicach Śląskich, przesłał swoje stanowisko dot. ewentualnego niedopełnienia obowiązku ze strony Inwestora w zakresie przeprowadzenia uzgodnień z Miejskim Konserwatorem Zabytków (tożsame pismo w formie papierowej wpłynęło do tut. organu w dn. 19.10.2021 r., RPW/24440/2021). Pismem znak: RZ.6740.0016.2021 z dn. 05.11.2021 r. (wpływ dn. 17.11.2021 r.) Pierwszy Zastępca Prezydenta Miasta Siemianowice Śląskie przesłał do

tut. organu wystąpienie Pana Łukasza Grzondziela z dn. 02.11.2021 r., które włączono do akt niniejszej sprawy. Obwieszczeniem z dn. 22.11.2021 r. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach przedłużył niniejsze postępowanie administracyjne do dn. 31.12.2021 r. z powodu zbierania i analizowania materiałów dowodowych w sprawie. Pismem z dn. 17.11.2021 r. (wpływ dn. 25.11.2021 r.) przesłano pełnomocnictwo adwokat Izabeli Targosz do występowania w niniejszym postępowaniu jako pełnomocnik Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości przy ul. Trafalczyka 3, 4, 5, 5a, 6, 6a, 8, 8a, 9, 10, 10a, 11. W tym samym piśmie przesłano stanowisko w sprawie wpisu do rejestru zabytków. Pismem z dn. 15.12.2021 r. (wpływ dn. 16.12.2021 r.) adw. Izabela Targosz wniosła o *dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu konserwacji zabytków nieruchomych, budownictwa, architektury, rzeczoznawcy majątkowego na okoliczność ustalenia, czy zmiany wskazane w piśmie Wspólnoty Mieszkaniowej z dnia 17 listopada 2021 r., oraz inne ustalone w toku oględzin przed sporządzeniem opinii doprowadziły do utraty przez zespół budowlany, stanowiący przedmiot postępowania, cech historycznych, kulturowych i innych; w jaki sposób wykonane zmiany budowlane i inne związane z remontami i przebudowami budynków w ramach zespołu budowlanego wpłynęły na jego wartość historyczną, artystyczną lub naukową*; z kolei pismem z dn. 28.12.2021 r. (wpływ dn. 29.12.2021 r.) adw. Izabela Targosz przekazała do tut. organu „*Opinię dotyczącą określenia walorów zabytkowych zespołu budynków kolonii robotniczej przy ulicy Trafalczyka w Siemianowicach Śląskich*” wykonaną na zlecenie Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości przy ul. Trafalczyka 3, 4, 5, 5a, 6, 6a, 8, 8a, 9, 10, 10a, 11, wykonaną przez biegłych sądowych z zakresu budownictwa (mgr inż. Anna Żur i mgr. inż. Szymon Żur), wnosząc o dopuszczenie i przeprowadzenie ww. dowodu, wraz z dokumentacją zdjęciową. W dn. 28.12.2021 r. z aktami sprawy zapoznała się adw. Izabela Targosz, jako pełnomocnik Wspólnoty Mieszkaniowej Nieruchomości przy ul. Trafalczyka 3, 4, 5, 5a, 6, 6a, 8, 8a, 9, 10, 10a, 11.

Obwieszczeniem K-RD.5140.99.2021.MB z dn. 30.12.2021 r. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach zawiadomił strony postępowania administracyjnego o zakończeniu postępowania dowodowego oraz możliwości zapoznania się z aktami sprawy i wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów.

Po wydaniu ww. obwieszczenia w dn. 10.01.2022 r. z aktami niniejszej sprawy zapoznała się Aleksandra Obrocka - kierownik OEB I Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. z siedzibą w Siemianowicach Śląskich, zarządzającego Wspólnotą Mieszkaniową Nieruchomości przy ul. Trafalczyka 3, 4, 5, 5a, 6, 6a, 8, 8a, 9, 10, 10a, 11. Pismem z dn. 17.01.2022 r. (wpływ dn. 21.01.2022 r.) adw. Izabela Targosz wniosła o *uzupełnienie materiału dowodowego poprzez dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu konserwacji zabytków nieruchomych, budownictwa, architektury, rzeczoznawcy majątkowego na okoliczność ustalenia, czy zmiany wskazane w piśmie Wspólnoty Mieszkaniowej z dnia 17 listopada 2021 r., oraz inne ustalone w toku oględzin przed sporządzeniem opinii doprowadziły do utraty przez zespół budowlany, stanowiący przedmiot postępowania, cech historycznych, kulturowych i innych; w jaki sposób wykonane zmiany budowlane i inne związane z remontami i przebudowami budynków w ramach zespołu budowlanego wpłynęły na jego wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. Wskazana argumentacja oraz przytoczone w ww. informacje są tożsame z tymi, zawartymi w piśmie z dn. 15.12.2021 r. (wpływ dn. 16.12.2021 r.) adw. Izabeli Targosz, a omawiana opinia (wykonaną przez biegłych sądowych z zakresu budownictwa - mgr inż. Anna Żur i mgr. inż. Szymon Żur) znalazła się już wcześniej w aktach sprawy.

Decyzją K-RD.5140.99.2021.MB z dn. 27.01.2022 r. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach wpisał do rejestru zabytków nieruchomych województwa śląskiego pod numerem A/933/2022 następujący zabytek: *zespół zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie*. Zakres wpisu do rejestru zabytków objął budynki przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie – zgodnie z oznaczeniem na mapie, stanowiącej integralną część ww. decyzji.

Od ww. decyzji wniesiono odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Decyzją z dn. 10.11.2022 r., znak: DOZ-OAiK.650.163.2022.BS, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego uchylił ww. zaskarżoną decyzję w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia przez organ pierwszej instancji.

W związku z powyższym tut. organ ponownie przeanalizował materiał dowodowy, zgromadzony w sprawie przed wydaniem decyzji K-RD.5140.99.2021.MB z dn. 27.01.2022 r.; a także włączył do akt sprawy dodatkowy materiał dowodowy: fragment publikacji pn. „Patronackie osiedla robotnicze. Tom 1: Górny Śląsk” (aut. M. Balsa, Łódź 2022 r.) oraz kopię pisma Huty Jedność z dn. 03.02.1986 r., znak: DI/IP/76/86, a także kopię pisma Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach z dn. 25.02.1986 r., znak: KL.III-5345/136/86. Obwieszczeniem K-RD.5140.99.2021.MB z dn. 28.11.2022 r. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach zawiadomił strony postępowania administracyjnego o zakończeniu postępowania dowodowego

oraz możliwości zapoznania się z aktami sprawy i wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów. Żadna ze stron nie wniosła uwag w ustawowym terminie. Decyzją K-RD.5140.99.2021.MB z dn. 15.02.2023 r. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach wpisał do rejestru zabytków nieruchomych województwa śląskiego pod numerem A/933/2023 następujący zabytek: *zespół zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, wraz z terenem fragmentu działki ewidencyjnej nr 3431/282, obręb 0053*. Od ww. decyzji wniesiono odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Decyzją z dn. 29.02.2024 r., znak: DOZ-OAiK.650.281.2023.ML:2, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego uchylił ww. zaskarżoną decyzję w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia przez organ pierwszej instancji.

Wobec powyższego tut. organ obwieszczeniem z dn. 06.03.2024 r. zawiadomił strony postępowania o przedłużeniu terminu rozpatrzenia sprawy do dn. 31.07.2024 r. Ponadto pismem z dn. 01.03.2024 r. wystąpiono do Narodowego Instytutu Dziedzictwa o wydanie specjalistycznej opinii na temat walorów zabytkowych omawianego zespołu zabudowy. Do akt sprawy włączono dokumentację fotograficzną, kopie archiwalnych map oraz projektów budowlanych, także korespondencję z 1986 r. dot. omawianego zespołu zabudowy. Pismem z dn. 17.04.2024 r. (wpływ dn. 19.04.2024 r.) adw. Izabela Targosz przedłożyła wniosek dowodowy pt. „Kolonja robotnicza – Osiedle przy ul. Trafalczyka 3-11 - Siemianowice Śląskie. Zmiany zagospodarowania i zabudowy na przestrzeni lat” (wyk. Dariusz Pawełczyk z zarządu Wspólnoty Mieszkaniowej Trafalczyka 3-11, kwiecień 2024 r.). Tut. organ obwieszczeniem z dn. 15.05.2024 r. zawiadomił strony postępowania przypominając o przedłużeniu terminu rozpatrzenia sprawy do dn. 31.07.2024 r. oraz zawiadamiając o terminie przeprowadzenia oględzin. W dn. 06.06.2024 r. przeprowadzono oględziny omawianego zespołu zabudowy, podczas których sporządzono dokumentację fotograficzną oraz spisano protokół z oględzin. Do akt sprawy włączono opinię z dn. 20.06.2024 r., dotyczącą *oceny potencjalnych wartości zabytkowych zespołu zabudowy osiedla robotniczego położonego przy ul. Trafalczyka w Siemianowicach Śląskich*, wyk. przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (znak sprawy: POE.5111.47.2024). Tut. organ obwieszczeniem z dn. 17.07.2024 r. zawiadomił strony postępowania o zakończeniu postępowania dowodowego i możliwości zapoznania się z aktami sprawy. W dn. 24.07.2024 r. z aktami sprawy zapoznała się adw. Izabela Targosz, reprezentująca Wspólnotę Mieszkaniową przy ul. Trafalczyka 3-11 w Siemianowicach Śląskich. Pismem z dn. 30.07.2024 r. (wpływ dn. 09.08.2024 r.) adw. Izabela Targosz, reprezentująca Wspólnotę Mieszkaniową przy ul. Trafalczyka 3-11 w Siemianowicach Śląskich, zajęła stanowisko w sprawie, wnosząc o niewpisywanie zespołu zabudowy ww. osiedla do rejestru zabytków.

Ustalono co następuje:

W latach 1918–1921 w rejonie dzisiejszej ulicy Trafalczyka, na terenie dawnej kolonii Grabie, wzniesiono dla pracowników huty „Laura” kolonię robotniczą. Dziewięć budynków zaprojektowano jako zespół zabudowy z towarzyszącą zielenią. Jak wskazuje Maciej Droń w kartach ewidencyjnych dla omawianych obiektów, wykonanych w grudniu 2021 r., cyt: „Elewacje z czerwonej cegły w połączeniu z malowniczymi drewnianymi okiennicami o rustykalnym charakterze oraz otoczenie całości zielenią ujawniają niewątpliwą inspirację projektantów ideą „miasta-ogrodu”. Budowę kierował budowniczy Juth. Mieszkania posiadały stosunkowo wysoki standard - składały się z dwu pokoi, kuchni, przedpokoju i toalety. Jako pierwszy w 1918 roku wzniesiono zespół trzech budynków od strony dzisiejszej ulicy Katowickiej (obecne budynki nr 3 i nr 5 oraz nieistniejący nr 1), połączonych przy pomocy niewielkich parterowych łączników, w których znajdowało się po jednym mieszkaniu (obecny budynek nr 4 i nieistniejący 2). Dwa budynki boczne zostały wysunięte do przodu, a budynek środkowy (dziś nr 3) cofnięto. Wiodło przezeń przebite na wysokości parteru reprezentacyjne przejście wsparte na masywnych kolumnach, tworzące rodzaj bramy. Pozostałych sześć wolnostojących domów usytuowano prostopadle do zespołu „bramnego”, po trzy po obu stronach alei (która otrzymała nazwę Coloniestrasse), kończącej się placem zabaw w rejonie dzisiejszej ul. Szkolnej. Teren budowy wymusił nie do końca równoległe ułożenie budynków, co dodatkowo urozmaiciło układ przestrzenny całości. Zespół zabudowy uzupełniały zabudowania gospodarcze („chlywiki”) w postaci ośmiu estetycznych murowanych budynekczków z dwuspadowymi dachami, zaopatrzonych w zbiorniki na obornik. Uzupełnieniem zespołu osiedla robotniczego był wzniesiony w jego pobliżu (przy dzisiejszej ul. Katowickiej; adres: ul. Trafalczyka 12-13) dom dla urzędników, posiadający większe i o wyższym standardzie mieszkania”. Po 1945 r. osiedle nadal służyło pracownikom huty (przemianowanej na „Jedność”). W latach 70. XX w. otoczono je zabudową złożoną z bloków, co zniweczyło wyraz przestrzenny założenia poprzez brak odpowiedniej perspektywy. Całość osiedla planowano przebudować na pozbawione wyrazu czterokondygnacyjne bloki (z czego zrealizowano jedynie przebudowę domu nr 8). Wyburzono również budynki nr 1 i 2, niszcząc wyjątkowy zespół „bramy” osiedla, zaś samo przejście zamurowano dla pozyskania dodatkowej kubatury. W ostatnich latach [tj. między 2010 r. a 2020 r.]

wymieniono pokrycie dachów na blachodachówkę, wymieniono instalacje i rozpoczęto przygotowania (lub już rozpoczęto prace) przy ociepleniu budynków od zewnątrz styropianem.

Jak wskazano w opinii Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dn. 20.06.2024 r., wzniesione w latach 1918–1921 omawiane osiedle dla pracowników huty wraz z budynkiem urzędniczym powstało zgodnie z obowiązującymi pruskimi ogólnopaństwowymi przepisami, które zakładały usuwanie negatywnych skutków industrializacji. Poprzez uchwaloną w 1904 r. ustawę osiedleńczą i budowlaną, nakładającą na koncerny obowiązek zapewnienia mieszkań dla pracowników, państwo pruskie starało się przeciwdziałać pogarszającym się warunkom mieszkaniowym robotników. Budynki musiały być przyjazne dla mieszkańców, położone w bezpośrednim bliskości miejsc pracy, podłączone do kanalizacji i wodociągów. Zmiany w ustawodawstwie zbiegły się z wdrażaniem idei reformy architektury, pojawiających się od pocz. XX w. i nawiązujących do popularnej koncepcji „miasta ogrodu”, m.in. bezpośredniego połączenia domów z terenami zielonymi, której prekursorami byli Camillo Sitte, a którą rozwinęli angielscy reformatorzy Ebenezer Howard i Raymond Unwin. Idee te, przeniesione na grunt Prus, wpłynęły na kształt i estetykę budowanych tam osiedli robotniczych. W projektowanych wczesno modernistycznych zespołach mieszkaniowych tendencje te wyrażane były poprzez podkreślanie osi kompozycji osiedla, grupowanie domów wokół placów czy sytuowanie w obrębie osiedla budynku bramnego. Jednocześnie, w architekturze pruskiej nadal dążono do podkreślenia cech narodowych, a tendencje te były szczególnie widoczne na terenach przygranicznych. Za cechy narodowe przejęto rozwiązania występujące ponadregionalnie, nawiązujące do architektury rustykalnej, będącej inspiracją dla modernistów i określanej terminem *Landbaukunst*, m.in. polegające na otwarciu domu w stronę wewnętrznego dziedzińca z zielenią przydomową oraz stosowaniu czterospadowych dachów, lukarn, w tym w formie wolic oczu oraz okiennic. Realizacja osiedla robotniczego dla huty „Laura” jest jedynym znanym przykładem realizacji idei „miasta ogrodu” na terenie Siemianowic Śląskich (zachowanej do dziś w częściowo uszczuplonej formie).

Zmiany w przestrzeni osiedla w czasach PRL, wskazane m.in. w opinii Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dn. 20.06.2024 r., dotyczyły kilku obiektów. Od lat 30. XX w. w rejonie kolonii następowały stopniowe zmiany zagospodarowania przestrzennego. W latach 30. XX w. plac zabaw zamykający oś założenia od strony pn.-zach. został zabudowany budynkiem mieszkalnym i oddzielony od kolonii murem. Po 1945 r. zabudowa kolonii nadal służyła pracownikom huty. W latach 50. XX w. w rejonie kolonii nastąpiła zmiana układu komunikacyjnego, spowodowana przebudową ul. Katowickiej poprzez jej poszerzenie i obniżenie poziomu jezdni. Zlikwidowano wówczas drogę dojazdową do kolonii od strony pd.-wsch., będącą przedłużeniem głównej alei, a komunikacja od tego czasu odbywała się obecnymi ulicami Szkolną i Hutniczą oraz nowoutworzoną ul. Kasprzaka, równoległą do alei głównej. Ta znacząca zmiana układu komunikacyjnego stała się przyczyną likwidacji przejazdu bramnego w budynku nr 3, który zamurowano i przekształcono początkowo na pomieszczenie gospodarcze, a na przełomie XX/XXI w. na mieszkanie. Od lat 50. do 70. XX w. wokół osiedla stopniowo powstawała nowa zabudowa, złożona z bloków mieszkalnych. Nowe bloki nie powstały jednak wewnątrz układu osiedla robotniczego. W latach 1964–1965 budynek nr 8 nadbudowano o dwie kondygnacje i przekształcono na czterokondygnacyjny blok (przez co całkowicie utracił walory architektoniczne; obecnie przekształcony i nadbudowany, a jego pierwotna bryła nie jest czytelna), ponadto budynek bramny z powodu szkód górniczych częściowo rozebrano, likwidując jego lewe skrzydło, na które składały się piętrowy budynek nr 1 i parterowy nr 2 (aneks). Rozbiórka ta była więc podyktowana bardzo złym stanem technicznym. Ponadto w obrębie kolonii na przestrzeni lat powstało kilka kompleksów garaży (m.in. w miejscu wyburzonego skrzydła budynku bramnego) oraz rozdzielnia elektryczna; nie powstały one jednak w przestrzeni dawnej głównej osi osiedla.

Małgorzata Derus (były Miejski Konserwator Zabytków w Siemianowicach Śląskich, a także historyk i znawczyni dziejów Siemianowic Śląskich) w swoim artykule pt. „Kolonie robotnicze”, zamieszczonym w „Siemianowickim Roczniku Muzealnym” z 2012 r., nr 11, wskazuje, cyt.: *Dziewięć domów zaprojektowano jako zespół zabudowy z towarzyszącą zielenią zaprojektowaną równocześnie z osiedlem. Standard był nieco wyższy, niż w najwcześniejszych koloniach robotniczych z połowy XIX w., gdyż na rodzinę przypadają tu dwa pokoje z kuchnią. Za centralnie usytuowanym trójskrzydłowym budynkiem z szerokim przejściem podpartym filarami prowadzącym w głąb kolonii, znajdował się gazon, od którego zaczynała się aleja biegnąca pośrodku zabudowy i usytuowanych wzdłuż niej pozostałych sześciu budynków. Na końcu kolonii przy dzisiejszej ulicy Szkolnej, znajdował się gminny plac zabaw. Do dziś zabudowa wzbudza podziw, tak przemysłanego projektu, jak i otoczenia domów zielenią (obecnie w stanie szczątkowym z powodu wprowadzenia dodatkowej zabudowy w II połowie XX w.). Zielone okna i okiennice w tym samym kolorze ożywiają stonowaną czerwień cegły. Także i w tym projekcie widać odniesienia do idei miasta-ogrodu.*

W kompozycji przestrzennej przedmiotowej kolonii oraz architekturze jej zabudowy wszystkie cechy „miasta ogrodu” są ucytelnione i dostrzegalne do dziś. Zastosowane w układzie urbanistycznym osiedla rozwiązanie oparte o oś kompozycji, którą stanowiła aleja główna oraz budynek bramny u jej początków,

w porównaniu z pozostałymi koloniami robotniczymi w regionie, zakomponowanymi najczęściej w typie ulicówki, jest rozwiązaniem dość rzadkim. Projekt osiedla zakładał wypełnienie prostokątnej działki zabudową składającą się z dwóch szeregów domów, usytuowanych kalenicowo względem alei głównej, będącej jednocześnie osią kompozycji, zamkniętych od strony huty trójskrzydłowym budynkiem bramnym na planie podkowy. Zaproponowany jeden typ budynku reprezentuje formy stylu rodzimego, wyrażone w prostych bryłach i zredukowanej dekoracji architektonicznej, zastosowaniu czterospadowych dachów z lukarnami oraz ujęciu otworów okiennych drewnianymi okiennicami. Silny wpływ na kształt osiedla miały również nawiązania do szeroko rozumianego stylu regionalnego, tradycji wznoszenia osiedli robotniczych familoków przy użyciu cegły, a więc materiału charakterystycznego dla przemysłowego Górnego Śląska. Wszystkie budynki wchodzące w skład kolonii otoczone były projektowanymi terenami zielonymi. Od strony alei głównej domy poprzedzały przedogródki, a od strony zakładu pracy zieleń użytkowa w postaci warzywników i ogrodów przy budynku bramnym. Początek alei głównej podkreślał również gazon przy budynku bramnym. Kamienicę przeznaczoną dla wyższej kadry urzędniczej zlokalizowano poza zwartym obszarem kolonii, u zbiegu obecnych ul. Trafalczyka i ul. Katowickiej. Było to w pewnym stopniu oddzielenie i odróżnienie zwykłych pracowników „fizycznych” od „umysłowych”, jednak mieszkających blisko siebie i pracujących w tym samym zakładzie pracy.

Osiedle położone jest w pobliżu terenu nieistniejącej huty „Jedność” (dawn. huta „Laura”, niem. *Laurahütte*), w południowej części śródmieścia Siemianowic Śląskich, na obszarze ograniczonym ulicami Szkolną, Trafalczyka, Marcina Kasprzaka i Katowicką. Całość założenia, o przebiegu z północnego zachodu na południowy wschód, zajmuje powierzchnię ok. 1,5 ha. Ściany budynków są murowane z cegły; stropy w piwnicach z pustaków, nad kuchniami i klatkami schodowymi - z pustaków, nad pokojami - drewniane; więźba dachowa - drewniana, płatwiowo-kleszczowa; pokrycie dachu - blachodachówka; posadzki, podłogi - w mieszkaniach pierwotnie drewniane (obecnie w wielu mieszkaniach wymieniane przez lokatorów we własnym zakresie na nowoczesne w różnych technologiach); otwory okienne w budynkach są prostokątne, w większości wymienione na współczesne z PCV, na elewacjach skierowanych do dawnej głównej alei zaopatrzone w masywne drewniane okiennice malowane na zielono, najczęściej otwarte i nieużywane. We wszystkich klatkach schodowych znajdują się zamurowane wąskie prostokątne okienka toalet lub umieszczone obok nich takie same okienka przedpokoi, co jest spowodowane przeprowadzoną we wszystkich mieszkaniach przeróbką części przedpokoi i toalety na łazienkę. Drzwi wejściowe do mieszkań wymienione są na współczesne, najczęściej metalowe (przeważnie zachowane są drewniane drzwi wejściowe do piwnic i na strychy). Drzwi do klatek schodowych wymieniono na jednolite, metalowe, z szybami w górnej części.

Wszystkie budynki wzniesiono na planie prostokąta, jako obiekty dwutraktowe (oprócz d. budynku urzędniczego przy ul. Trafalczyka 12-13: obiekt trzytraktowy, wzniesiony na planie litery „L”). Bryły obiektów są zwarte, jedno- lub dwukondygnacyjna, z podpiwniczeniem (w budynku urzędniczym - bryła trójkondygnacyjna). Elewacje obiektów są ceglane, nietynkowane; wejścia do klatek schodowych częściowo nakryto współczesnymi daszkami. W budynku nr 3 przyziemie czterech środkowych osi zajmuje dawną, obecnie zamurowaną bramą, złożoną z masywnego belkowania, nakrytego ceramicznym daszkiem, w części środkowej wygiętego w łuk, wspartego na czterech kolumnach o prostych trzonach i okrągłych dyskowatych głowicach. Dachy obiektów są dwu- lub czterospadowe, w niektórych dachach dodatkowo istnieją wtórne okna połaciowe, doświetlające mieszkania przerobione ze strychów. W budynkach przeznaczonych dla ośmiu rodzin (domy nr 6, 7, 9, 10, 11) z dwoma mansardami na elewacjach od strony dawnej głównej alei. W tychże budynkach na elewacjach na osiach z wejściami do klatek schodowych są ułożone z cegły płaskie imitacje wykuszy, tworzące nad drzwiami wejściowymi rodzaj ozdobnych, schodkowatych nadproży. Elewacje boczne (oprócz budynku nr 3) są bez okien. Klatki schodowe budynków: z wejściami do mieszkań; mieszkania dwupokojowe z kuchnią i łazienką; niektóre strychy zaadaptowano na mieszkania. Z pierwotnego wyposażenia budynków zachowane są balustrady, schody, posadzki w klatkach schodowych, drzwi do piwnic i na strychy, w niektórych klatkach schodowych zachowane są ceramiczne posadzki na pierwszej kondygnacji.

Pierwotny plan osiedla z główną aleją wiodącą pomiędzy dwoma rzędami budynków został zaburzony (aleja w części zamieniona w dziki skwer zarośnięty drzewami); mimo to nadal jest czytelny. Wykonano izolację poziomą fundamentów większości budynków (oprócz obiektu 12-13). Ceglane elewacje są silnie zabrudzone, z miejscowymi ubytkami cegły i fugi. Ściany wewnętrzne w klatkach schodowych przeważnie posiadają ubytki farby i tynku; wymagając napraw i odświeżenia. Okna w większości wymieniono na nowe z PCV, przeważnie bez zachowania podziałów. Drzwi wejściowe do klatek schodowych wymieniono na nowe (metalowe). Schody zewnętrzne prowadzące do drzwi wejściowych usunięto, zastąpiono prowizorycznymi z desek lub takimiż metalowymi. Pokrycie dachów wymieniono na blachodachówkę, a więźbę dachową uzupełniano. W klatkach schodowych zachowały się oryginalne: stolarka balustrad oraz schodów, częściowo płytki ceramiczne na podestach pierwszej kondygnacji. Zachował się detal architektoniczny elewacji budynków.

Budynek przy ul. Trafalczyka 12-13 jest uzupełnieniem osiedla; to trójkondygnacyjny dom dla urzędników (niem. *Beamtenhaus*), który wzniesiono w 1920 r. w bezpośredniej bliskości osiedla, na północny wschód od budynków dla robotników. W podwórzu znajdowały się wyburzone dziś częściowo komórki oraz wspólna pralnia. Budynek użytkowany był po 1945 r. przez hutę „Jedność”, obecnie stanowi własność Wspólnoty Mieszkaniowej Trafalczyka 12 i 13. Obiekt o dwóch adresach (12 i 13), zlokalizowany jest przy skrzyżowaniu ulicy Katowickiej i przedłużenia ul. M. Kasprzaka. Dwuskrzydłowy na planie litery „L”. Jego elewacje są ceglane; od strony ulicy Trafalczyka elewacja dziewięcioosiowa z bramą przejazdową na piątej osi. Na drugiej i trzeciej kondygnacji na trzeciej i ósmej osi wydane trójboczne wykusze nakryte spadzistymi daszkami. Proste, płaskie lizeny z cegieł biegną przez całą wysokość fasady i dzielą ją optycznie na kilka części, przy czym dwie środkowe flankują bramę wjazdową o prostokątnym kształcie. Pod oknami drugiej i trzeciej kondygnacji znajdują się ozdobne prostokątne płyciny wymurowane w cegle. Dach nad elewacjami od strony ulic jest ceramiczny z dachówki, o ostrym spadzie, lekko załamany w połowie wysokości; środkowa połać lekko wysunięto do przodu, zaakcentowano ukośnię spływającymi do krawędzi kalenicami, u góry zakończono prosto, przechodząc w niewidoczną z ulicy część płaską, nakrytą papą. Naroże budynku jest ścięte, zaakcentowane również ściętą, ukośną połączy dachu. Okna są prostokątne, o zróżnicowanej szerokości. Elewacje od strony podwórza z nieotynkowanej cegły, bez jakichkolwiek ozdób, balkony wymienione na nowe o lekkiej metalowej konstrukcji. Wnętrze: obszerna brama przejazdowa, z której prowadzą wejścia do dwóch mieszkań na pierwszej kondygnacji oraz wejście na klatkę schodową z zabiegowymi schodami. Na każdej kondygnacji po dwa mieszkania, jedno trój-, jedno czteropokojowe z kuchnią i łazienką. Wyposażenie: w klatce schodowej ceramiczne posadzki układane w biało-czarne wzory, częściowo zachowana oryginalna stolarka drzwiowa, drewniane balustrady z masywnych profilowanych listew z grubymi drewnianymi poręczami. W bramie przejazdowej zachowała się okładzina ceramiczna z białych prostokątnych glazurowanych płytek. Posadzka bramy układana jest z drobnej kwadratowej ceramicznej kostki. Okienka piwnic zabezpieczono ozdobnymi kratami. Skrzydła bramy zarówno od strony ulicy jak i od podwórza wymieniono na współczesne, metalowe, pozbawione jakichkolwiek ozdób.

Zabudowa osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka od nr 3 do 13 w Siemianowicach Śląskich została ujęta w gminnej ewidencji zabytków oraz objęta strefą B pośredniej ochrony konserwatorskiej w planie miejscowym. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Miasta Siemianowice Śląskie z 1998 r. strefa „B”, w której znajduje się zabudowa przy ul. Trafalczyka posiada następujące rygory: *„w zakresie utrzymania istniejącej substancji kulturowej i wartości przyrodniczych związanych z układem przestrzennym i urbanistycznym oraz dostosowanie do nich charakteru i skali nowej zabudowy. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne w granicach tej strefy wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków”*.

Jak wskazuje Maciej Droń w kartach ewidencyjnych dla omawianych obiektów, wykonanych w grudniu 2021 r., cyt: *„Pomimo wykonania wielu prac remontowo-budowlanych całość osiedla wywiera wrażenie chaosu i zaniedbania [...]. Całości dopełniają chaotycznie parkowane samochody, zaniedbana (a praktycznie zdziczała) zielenń wysoka, walające się wokół budynków kupy gruzu i sterty materiałów budowlanych. Głównym zagrożeniem wydaje się rozpoczęta już termomodernizacja, polegająca na okładaniu elewacji styropianem, która doprowadzona do końca całkowicie zniszczy wyraz architektoniczny i walory historyczne budynków. Wygląd elewacji szpecą również wymieniane na własną rękę przez mieszkańców okna, z których znaczna część nie posiada podziałów, ponadto fatalne wrażenie robią zaniedbane i łuszczące się 2 farby drewniane okiennice (gdzieniegdzie usunięte i zastąpione się powstrzymanie okładania ścian styropianem. W dalszej kolejności rozważyć należy podjęcie zewnętrznymi roletami „antywlamaniovymi”). Sprawą najpilniejszą wydaje kompleksowego programu rewitalizacji osiedla z przywróceniem mu w miarę istniejących możliwości pierwotnego kształtu przestrzennego. Pozostawienie spraw samym sobie w krótkim czasie zamieni ten zespół zabudowy w grupę budynków w której nie sposób będzie rozeznacć myśli architektonicznej i urbanistycznej, która legła u podstaw jego założenia. W znacznie lepszej sytuacji znajduje się dawny dom urzędniczy przy ul. Trafalczyka 12 i 13, gdzie wspólnota mieszkaniowa nie podjęła kompleksowych działań uszczuplających walory architektoniczne i historyczne budynku, a głównym postulatem wydaje się przeprowadzenie remontu elewacji oraz bieżące dbanie o obiekt”*. Należy zgodzić się z powyższymi postulatami, które wskazują na realne zagrożenie zniszczeniem lub dużym uszczupleniem zachowanej do dziś substancji zabytkowej obiektów, wchodzących w skład osiedla. W uchwale nr 67/2019 Rady Miasta Siemianowic Śląskich z dn. 25.04.2019 r., w załączniku do tejże uchwały - tj. „Sprawozdanie Prezydenta Miasta z realizacji Gminnego Programu Ochrony Zabytków w latach 2017–2018 w Siemianowicach Śląskich”, wskazano wyraźnie, że, cyt.: *„Osiedle robotnicze dla pracowników huty z lat 20. XX w. przy ul. Trafalczyka (cenne założenie) zostało częściowo wyremontowane poprzez wymianę pokrycia dachowego na wszystkich budynkach. Fakt wymiany pokrycia nie został zgłoszony miejskim służbom konserwatorskim. Dawna noclegownia dla pracowników huty z 1903 r. (obecnie budynek mieszkalny w prywatnych rękach) jest budynkiem wyjątkowym i jedną z niewielu pozostałości*

po hucie. Cegła, z której budynek wymurowano, została pomalowana na żółto. Właściciele wystąpili z wnioskiem o ocieplenie budynku styropianem na co nie uzyskali zgody miejskich służb konserwatorskich”.

Już w 1986 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach wskazywał, że omawiany zespół zabudowy osiedla to „zespół zabytkowy, znaczący w urbanistyce miasta”, stanowiący „interesującą kompozycję urbanistyczną o dużych walorach architektury budynków” (por. pismo Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach z dn. 25.02.1986 r., znak: KL.III-5345/136/86, kierowane do władz ówczesnej Huty Jedność).

W czasie funkcjonowania i po upadku huty „Jedność” przy obiektach przeprowadzano jedynie doraźne naprawy. Około 2015 r. w domach robotniczych wymieniono pokrycia dachowe z papy na blachodachówkę, równocześnie prowadzono prace polegające na wymianie instalacji. Około 2020 r. wykonano izolację poziomą fundamentów budynków (z wyłączeniem budynku urzędniczego) i rozpoczęto prace przy ociepleniu budynków styropianem (strefy cokołowa i fundamenty).

Obecnie część zabytkowych budynków położonych na terenie osiedla wymaga przeprowadzenia robót remontowych i prac konserwatorskich zmierzających do przywrócenia im właściwego stanu technicznego i estetyki. Niektóre, naruszone wtórnymi przekształceniami, wymagają również uporządkowania architektonicznego. **Pomimo widocznych śladów zużycia, czy miejscowo niekorzystnych ingerencji budowlanych, większość obiektów zachowała pierwotny charakter i prezentuje czytelne wartości typologiczne i dawne walory. Wyrazem tego są utrzymane oryginalnie ukształtowane bryły (w tym charakterystyczne kształty dachów), kompozycje elewacji i w większości zgodność materiałowa w ramach poszczególnych przykładów zabudowy. Fakt ten zasługuje na podkreślenie, uwzględniając obecne zróżnicowanie własnościowe budynków i wynikające z tego trudności w koordynacji przedsięwzięć remontowych i realizacji ujednoczonych rozwiązań.** Negatywne skutki niespójnych działań remontowo-budowlanych szczególnie wyraźnie odczuwalne są w przestrzeni okien i drzwi wejściowych do budynków, m. in. podziały okien. Należy podkreślić, że większość niekorzystnych zmian jest odwracalna i w przyszłości możliwa do usunięcia lub korekty. Należy wspomnieć również, iż teren osiedla został wtórnie dopełniony zabudową z okresu PRL w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowych budynków. Powyższa analiza stanu zachowania osiedla pozwala na dobitne stwierdzenie, że opisane wtórne nawarstwienia nie wpływają w sposób istotny na zubożenie walorów zabytkowych przedmiotowego zespołu jako całości i zasługuje on na objęcie ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Historyczne zespoły budowlane to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi. W przypadku tej kategorii zabytków, wartość stanowi nie tylko forma architektoniczna budynków, ale także relacje przestrzenne między zabudową, jej historyczne rozplanowanie i kompozycja. Osiedla robotnicze to specyficzna przestrzeń, która nie jest w pełni wykształconym układem miejskim (urbanistycznym) lub wiejskim (ruralistycznym) lub jego częścią. Jako zbiór obiektów o określonych cechach w przemyślany i uporządkowany sposób rozmieszczonych na określonym, wyodrębnionym obszarze w pobliżu zakładu pracy, niewątpliwie jest jednak przestrzenią komponowaną. Ogólne zagospodarowanie zespołu budowlanego ma wpływ na zachowanie relacji przestrzennych, skali zabudowy oraz spójności estetycznej i stylistycznej całości. Dlatego też niniejszą decyzją wpisuje się do rejestru zabytków fragment działki ewidencyjnej nr 3431/282, obręb 0053 (zgodnie z załącznikiem mapowy do niniejszej decyzji), obejmujący teren dawnej alei pomiędzy budynkami mieszkalnymi, a także przedpole po stronie wsch. budynków przy ul. Trafalczyka 3, 4 i 5.

Analizując zebrany materiał dowodowy i stan zachowania zespołu zabudowy osiedla należy stwierdzić, że znaczna większość współtworzących go historycznych budynków przetrwała do dziś. Obiekty znajdują się w zróżnicowanym stanie technicznym. Dzięki zachowaniu układu kompozycyjnego zespołu, utrzymane zostały również pierwotne relacje przestrzenne pomiędzy poszczególnymi elementami zespołu. Obiekty zachowały swoje dawne formy. Bryły i elewacje istniejących obiektów zachowały się w stanie nieprzekształconym. Większym przekształceniom poddane zostały wnętrza budynków, głównie współcześnie, po zmianach stanu własnościowego poszczególnych nieruchomości (wykup mieszkań przez prywatnych właścicieli). Ponieważ przedmiotem postępowania o wpis do rejestru zabytków jest zespół zabudowy, wygląd wnętrz nie ma wpływu na ocenę wartości całego założenia. Również przekształcenia poszczególnych obiektów oceniane są w kontekście całości, a nie wartości indywidualnych architektury.

Nośnikiem wartości zabytkowych niewątpliwie są zachowane bryły obiektów, ukształtowanie i rozplanowanie budynków (murowane z cegły, wolnostojące, o zwartej bryle, prostopadłościennym, nakryte dachami w większości czterospadowymi, z wyjątkiem łącznika dawnego kompleksu bramnego, nakrytego dachem dwuspadowym), zachowany oszczędny detal architektoniczny w postaci ceglanych cokołów, gzymsów wieńczących i pseudo wykuszy, zachowane nieprzekształcone oryginalne otwory okienne (niewielka część z nich przy wejściach do budynków jest zamurowana – w rejonie klatek schodowych

widoczne są zamurowane wydłużone otwory okienne). Bryły budynków są jednorodne, prostopadłościenne, podpiwniczone, jednopiętrowe z wysokim, użytkowym poddaszem, w części przekształconym na mieszkania, nakryte dachami czterospadowymi, z dwuosiowymi lukarnami od strony alei wewnętrznej w budynkach przy ul. Trafalczyka 6, 9, 11, nakrytymi osobnymi dachami naczółkowymi. Nośnikiem wartości zabytkowych są elewacje domów licowane czerwoną cegłą, artykułowane poziomymi podziałami, urozmaicone ceglanyimi pseudo wykuszami w osiach klatek schodowych (obecnie zagrożone ociepleniem styropianem, a więc zniszczeniem wartości zabytkowych). Nośnikiem wartości artystycznych są zachowane oryginalne szklwione zielone płytki oraz drewniane okiennice i otwory okienne opatrzone ceglanyimi podokiennikami (również zagrożone całkowitym zniszczeniem przy realizacji ocieplenia budynków).

Omawiany zespół zabudowy osiedla jest nośnikiem wartości historycznych. To materialny świadek istnienia siemianowickiej Huty „Laura”, która na początku XXI w. została zlikwidowana, a jej zabudowa praktycznie całkowicie rozebrana. Artystyczna wartość osiedla to zachowane jednorodne formalnie założenie, składające się z jednego typu domów robotniczych, modyfikowanych w zależności od ich usytuowania w zespole (dwuklatkowe domy szeregowe, budynek bramny złożony z członów trójklatkowych i czteroklatkowych) oraz usytuowanego w sąsiedztwie zespołu domu urzędniczego w typie kamienicy. Forma domów jest przykładem wczesno modernistycznych tendencji w architekturze Prus, skupionych na uproszczonej formie, czerpiących z tradycji rodzimej, jaką była architektura prowincjonalna tzw. *Landbaukunst*, dążąca do stworzenia stylu mającego odzwierciedlać „ducha narodu” (niemieckiego). W przypadku kolonii przy ul. Trafalczyka idee te zostały wyrażone poprzez zastosowanie m.in. czterospadowych dachów z lukarnami, uproszczonego detalu architektonicznego czy drewnianych okiennic. Jednocześnie osiedle wpisano w przyjęty na Górnym Śląsku sposób kształtowania zabudowy mieszkalnej przy zakładach przemysłowych, poprzez zastosowanie cegły klinkierowej. Jak wskazano w opinii NID z czerwca 2024 r., elementem plastycznym, wpływającym niewątpliwie na estetykę zespołu, jest sposób malowania okiennic i częściowo ram stolarki okiennej w kolorze zielonym, skontrastowanym z czerwienią ceglanych ścian, co powoduje, że staje się on oryginalnym elementem wystroju, wpływającym na odbiór estetyczny osiedla. O autentyczności zespołu przesądza jego zachowana substancja budowlana, natomiast integralność zespołu zakłóca m.in. częściowa utrata czytelności układu, spowodowana zmianami w układzie komunikacyjnym, prowadzącymi do zatarcia czytelności dawnej alei głównej. Dawna oś symetrii wraz z przylegającymi do budynków od strony wewnętrznej alei przedogródkami przekształcona została w zieleniec i zagospodarowana częściowo zielenią wysoką i niską oraz miejscami parkingowymi. Duże znaczenie dla częściowej utraty czytelności kompozycji miały również zmiany spowodowane wyburzeniem lewego skrzydła budynku bramnego, zamurowaniem jego przejazdu oraz nadbudową i modernizacją szeregowego budynku nr 8. Niemniej jednak zachowana na terenie zespołu historyczna zabudowa jest zasadniczo jednolita, a relacje poszczególnych jego części mimo wprowadzonych zmian są nadal czytelne. **Większość wprowadzonych przekształceń w obrębie układu przestrzennego, w tym w obrębie alei głównej, jest możliwa do odtworzenia.** Zespół zabudowy posiada wartość naukową jako przedmiot badań nad osiedlami patronackimi z pierwszej ćwierci XX w.: O oddziaływaniu naukowym osiedla przesądza w znacznej mierze zachowana do chwili obecnej autentyczność formy architektonicznej, a w mniejszym stopniu jego integralność, z uwagi na zmiany wprowadzone w okresie powojennym. Osiedle zaprojektowane w okresie międzywojennym jest przykładem realizacji nowoczesnych tendencji w urbanistyce i architekturze europejskiej pierwszych dziesięcioleci XX w.

Autentyzm formy architektonicznej wyraźnie odzwierciedla pierwotne przeznaczenie budynków, wchodzących w skład omawianego zespołu zabudowy osiedla. Zespół ma zatem wartość naukową jako przedmiot badań nad zachodzącymi przemianami typów zabudowy, układów przestrzenno-funkcjonalnych oraz sposobów dekoracji fasad i wnętrz. Ponadto posiada niekwestionowane wartości artystyczne wynikające m.in. z cech stylowych odzwierciedlających tendencje panujące w pierwszej ćwierci XX w. w robotniczej architekturze mieszkaniowej polegające na wykorzystaniu form historyzujących, z wykorzystaniem wpływów wczesnego modernizmu.

Należy zgodzić się z wnioskami płynącymi z opinii NID z czerwca 2024 r., gdzie wskazano, iż analiza projektów budowlanych i porównanie map topograficznych wskazuje, że układ przestrzenny kolonii zachował się do czasów współczesnych w nieznacznie zmienionym kształcie. Na obecny stan zachowania układu przestrzennego kolonii wpłynęły zmiany wprowadzone w obrębie układu komunikacyjnego. Przekształcenia, przeprowadzone w latach 50. i 60. XX w. i polegające na rozbudowie ul. Katowickiej oraz wprowadzeniu dojazdu do kolonii od strony ul. Hutniczej poprzez ul. Kasprzaka i Trafalczyka, spowodowały likwidację dawnej alei głównej, która wraz z przedogródkami przekształcona została w zieleniec. Część terenów zielonych na terenie kolonii, tj. ogrodów i przedogródków, już w latach 70. XX w. przekształcono na parkingi. Na niekorzystne zmiany w architekturze osiedla wpłynęło przede wszystkim wyburzenie południowego skrzydła i łącznika budynku bramnego, a także nadbudowa i modernizacja budynku mieszkalnego przy ul. Trafalczyka 8

w latach 60. XX w., znajdującego się w pd. rzędzie domów robotniczych. Nie zachowały się również dawne budynki inwentarsko gospodarcze. **Pozostałe domy dla robotników nie były poddawane przekształceniom. dzięki czemu niezmiennione pozostają ich bryły, rzuty i formy dachów oraz wystrój elewacji.** Prowadzone dotychczas prace remontowe miały doraźny charakter. Początkowo działania te prowadzone były przez administrację huty, po jej likwidacji w 2003 r. użytkownicy poszczególnych budynków prowadzili indywidualnie, w różnych okresach prace modernizacyjne i remontowe (wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, demontaż okiennic, instalowanie rolet zewnętrznych i klimatyzatorów), ingerencje te nie miały znaczącego wpływu na kompozycję całości założenia jak i formę poszczególnych domów. **Wszystkie budynki są użytkowane zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem.** Bardzo negatywny wpływ na zachowanie walorów zabytkowych osiedla ma rozpoczęta w ostatnich latach termomodernizacja, zatrzymana na etapie docieplenia partii cokołowych. Podczas prowadzonych prac związanych z dociepleniem budynków, zlikwidowano m.in. zewnętrzne schody poprzedzające wejścia do klatek schodowych i zastąpiono je prowizorycznymi konstrukcjami drewnianymi. Powyższe przekształcenia nie zmieniły jednak skali, czytelności formy architektonicznej oraz kompozycji fasad budynków tworzących omawiany zespół zabudowy osiedla. Zespół ten pozostaje więc elementem dawnej struktury zabudowy Siemianowic Śląskich, będąc dokumentem historii oraz nośnikiem danych w zakresie form budownictwa robotniczego o proveniencji z początków XX w. Elementy zespołu zabudowy osiedla zachowały czytelną bryłę, a także częściowo kontekst przestrzenny istniejący w momencie powstania, które wprost definiują ww. zespół jako część materialnego świadka historii Siemianowic Śląskich.

Na podstawie analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego tut. organ stwierdził, że wpisanie do rejestru zabytków ww. zespołu zabudowy osiedla jest w pełni konieczne i uzasadnione. Należy bowiem podkreślić, że omawiany zespół zachował oryginalną substancję, formę i konstrukcję, a także elementy pierwotnego układu i rozplanowania. Co więcej, zespół ten stanowi świadectwo funkcjonowania w Siemianowicach Śląskich miastotwórczego zakładu przemysłowego, tj. huty „Laura” (później „Jedność”), dla pracowników której wzniesiono omawiane osiedle. W świetle powyższego trzeba podkreślić, że omawiany zespół ma przede wszystkim wyjątkowe wartości historyczne i naukowe. Wartości te znajdują potwierdzenie w całym materiale dowodowym, zgromadzonym w przedmiotowej sprawie. Zespół jest istotny jako przykład patronackiego budownictwa robotniczego, pochodzącego z początku XX w., a także stanowi świadectwo rozwoju architektonicznego miasta Siemianowice Śląskie. Omawiany zabytek posiada wartość historyczną, jako świadectwo rozwoju miejscowości oraz naukową jako dokument rozwoju budownictwa patronackiego. Tym samym omawiany zespół zabudowy stanowi świadectwo epoki minionej, którego zachowanie i ochrona prawna jest konieczna, wobec posiadanych walorów historycznych i naukowych.

W celu ochrony historycznego rozplanowania i kompozycji zespołu stacji, stanowiącego – zgodnie z ustawową definicją – integralny element historycznego zespołu budowlanego, niezbędna jest ochrona także przestrzeni pomiędzy poszczególnymi elementami tworzącymi ten zespół. Obszar objęty niniejszym wpisem do rejestru zabytków został wyznaczony w oparciu o rozgraniczenia odbierane czytelnie w terenie, z uwzględnieniem układu kompozycyjnego, osi widokowych oraz cech i wartości zabudowy współtworzącej historyczny zespół. Przy ustalaniu granic ochrony kierowano się zasadą zachowania spójności wyznaczanego terenu oraz jego jednoznacznego zdefiniowania. Wyznaczone granice pokrywają się z zewnętrznymi granicami działek ewidencyjnych historycznej zabudowy, oddzielając wyraźnie zespół zabudowy od sąsiadującej z nią zabudowy mieszkaniowej współczesnej i historycznej. Szeroka aleja na osi pn.-zach. - pd.-wsch., pełniąca pierwotnie funkcję drogi osiedlowej, jest obecnie przecięta przebiegiem ul. Trafalczyka. Granice alei i przedogródków są obecnie nieczytelne, porośnięte trawą oraz niską i wysoką zielenią, a częściowo zagospodarowane na miejsca parkingowe. Nawierzchnie dróg dojazdowych do poszczególnych domów od strony frontowej są asfaltowe. Konieczne jest więc, by organ konserwatorski miał wpływ na tę przestrzeń, która w przypadku rewitalizacji, będzie podlegała ochronie i zapewni właściwy nadzór nad przyszłym zagospodarowaniem terenu.

Co istotne, rozdzielenie budynków zespołu zabudowy osiedla drogą dojazdową (ul. Trafalczyka) nie może stanowić o utracie wartości zabytkowych, gdyż jest świadectwem historycznych przemian i ukształtowania zespołu. Wyznaczony w niniejszej decyzji obszar ww. zespołu stanowi pole wzajemnych relacji i powiązań ww. budynków, w historycznie utrwalonym układzie zespołu zabudowy osiedla. Wymieniowe wyżej komponenty (obiekty budowlane i obszar ich relacji przestrzennych) tworzą spójny stylistycznie i kompozycyjnie obszar zabudowany, wypełniający literalnie ww. definicję zespołu budowlanego oraz zabytku zawartą w art. 3 pkt 1 i 2 u.o.z. W omawianej sprawie dotyczy to przede wszystkim wzajemnych powiązań i czytelnego wyodrębnienia w przestrzeni, dopełnionego takimi wyróżnikami jak forma architektoniczna, styl, zastosowane materiały i funkcja. W przypadku bowiem zespołu budowlanego jego wartość wynika głównie

z walorów przestrzennych oraz wyrazu architektonicznego (była, forma, kompozycja elewacji, detal architektoniczny), charakterystycznego dla danego wyróżnika (autor, czas powstania, materiał, funkcja itp.).

Dotychczasowa ochrona konserwatorska poprzez zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujęcie w gminnej ewidencji zabytków okazała się niewystarczająca. Obserwuje się liczne działania stopniowo niszczące historyczną zabudowę. W myśl aktualnych przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawa budowlane (t.j.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1332 z póź. zm.) szereg prac remontowych przy elewacji (w szczególności docieplenie ścian styropianem) wymaga jedynie zgłoszenia do organu budowlanego, a tym samym nie musi być uzgadniana z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Utrudnieniem jest też rozdrobnienie własności poprzez sprzedaż na własność lokali mieszkalnych lokatorom, którzy realizują prace jedynie w części budynku do nich przynależnej, często bez uwzględnienia spójności z częścią sąsiednią. **Mając na względzie powyższe okoliczności, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków uznał za niezbędne rozważenie wzmocnienia nadzoru konserwatorskiego na obszarze ww. osiedla przy ul. Trafalczyka poprzez wpis do rejestru zabytków.** Zakres niniejszego wpisu zasadniczo nie odbiega jednak od ochrony określonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Podobnie jak w planie, ochronie poprzez rejestr podlegać będzie wygląd zewnętrzny budynków (z wyłączeniem wnętrz budynków). Interes społeczny rozumiany jako zachowanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, wymaga stworzenia warunków skutecznej ochrony i opieki dla tego obiektu.

Celem ochrony zabytków jest m.in. zapewnienie warunków umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie. O istnieniu zaś chronionej wartości konkretnego obiektu decyduje stan zachowania, czyli autentyczność (zob. wyr. NSA z dnia 22.12.2015 r., sygn. akt II OSK 744/14). Należy przy tym rozróżnić ocenę stanu zachowania budynku jako jego stanu technicznego (stabilności elementów konstrukcyjnych, ich zawilgocenia, zagrzybienia, zmurszenia, uszkodzeń mechanicznych i biologicznych, zużycia budulca, itp.) od oceny stanu zachowania jako autentyczności substancji zabytkowej, tj. zakresu przekształceń i zmian wpływających na stopień zachowania wartości historycznej, artystycznej i naukowej obiektu (np. wymiana budulca na współczesne materiały, niezgodne z miejscową tradycją budowlaną, przebudowa brył zakłcająca ich pierwotną czytelność, zniszczenie detalu architektonicznego, itp.). Istotnym zagadnieniem jest także ewentualna odwracalność niekorzystnych zmian i możliwość rekonstrukcji zniszczonych elementów. Tutejszy organ dostrzega niekorzystne przekształcenia historycznej zabudowy osiedla, polegające m.in. na dostawianiu przybudówek i ganków, wymianie stolarki okiennej i drzwiowej, częściowym dociepleniem budynków, wymianie tynków elewacji lub części pokrycia dachu, wtórnym wygrodeniu nieruchomości i budową nowych budynków garażowych czy gospodarczych. Jednakże skala dokonanych zmian oceniana w kontekście całego zespołu nie umniejsza całkowicie jego wartości. Historyczne rozplanowanie i forma architektoniczna zabudowy nadal jest czytelna, a dokonane przekształcenia są w dużej części odwracalne. Zmiany funkcjonalno-własnościowe i kolejne nawarstwienia historyczne, wynikające z potrzeb właścicieli lub zmieniających się trendów stylistycznych, są nieuniknioną kolejną dziejów i również nie dewaluują wartości zabytku. Nie istnieje możliwość zachowania i utrzymania zabytku – zwłaszcza budownictwa mieszkalnego – w stanie i w funkcjach identycznych jak w czasie jego powstania, bez uwzględnienia późniejszych nawarstwień historycznych i konieczności adaptacji do potrzeb współczesnych użytkowników. Wpis do rejestru zabytków nie spowoduje konieczności zmiany lub przywrócenia pierwotnej funkcji całego obszaru lub jego części. Nie oznacza także, iż zabronione są jakiegokolwiek działania inwestycyjne na tym terenie.

Chociaż wpis do rejestru zabytków powoduje dodatkowe obciążenia dla właścicieli i użytkowników nieruchomości, to jednak niedogodności z tego płynące (np. podwyższenie kosztów remontu czy też konieczność uzyskiwania dodatkowych pozwoleń) nie mogą stanowić przesłanki do rezygnacji z objęcia ochroną prawną cennych zabytków. W dobrze pojętym interesie społecznym jest zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa historycznego oraz kulturowego regionu jako dobra wspólnego, co zagwarantowano w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (t.j.: Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483, ze zm.). Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego (art. 5 Konstytucji), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 pkt 1 Konstytucji), a obowiązkiem obywatela jest troska o dobro wspólne (art. 82 Konstytucji). Działanie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w przedmiotowej sprawie, było zgodne z przepisem art. 4 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, stosownie do którego organy administracji publicznej sprawują ochronę zabytków poprzez m.in. zapewnienie warunków prawnych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków (pkt 1) oraz zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków (pkt 2). Wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszcząć postępowanie o wpis do rejestru zabytków zarówno na wniosek, jaki i z urzędu (art. 9 cyt. wyżej ustawy). Należy podkreślić, że ograniczenie własności nie wyklucza użytkowania nieruchomości, położonych w granicach wpisu do rejestru zabytków, zgodnie z ich funkcją i nie

wkracza w istotę tego prawa, lecz ma na celu trwałe zachowanie i utrzymanie zabytkowych wartości chronionego obszaru.

Należy wskazać, że wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszcząć postępowanie o wpis do rejestru zabytków zarówno na wniosek, jak i z urzędu (art. 9 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Mając powyższe na uwadze należy podkreślić, że decyzja o ewentualnym wszczęciu postępowania z urzędu o wpis do rejestru zabytków należy do wyłącznej kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków, który może to zrobić w każdym czasie, jeśli uzna takie działanie za zasadne. Zgodnie z ustawą z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024, poz. 1292 ze zm.) decyzja o wpisie do rejestru zabytków również należy do wyłącznej kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wskazać należy, że wojewódzki konserwator zabytków, jako wyspecjalizowany w zakresie ochrony zabytków i opiece nad nimi organ, dysponujący odpowiednią kadrą urzędniczą, jest ustawowo uprawniony w ramach własnego urzędu do dokonania oceny wartości zabytkowych danego obiektu. To wojewódzki konserwator zabytków jest organem kompetentnym do oceny zabytkowego charakteru danego obiektu.

Należy jednak podkreślić, że wpis do rejestru zabytków nie uniemożliwia remontów, w tym modernizacji, adaptacji i rewitalizacji budynków zabytkowych lub realizacji nowych inwestycji na tym obszarze, a jedynie gwarantuje zapewnienie odpowiedniego nadzoru konserwatorskiego nad ich prowadzeniem, z poszanowaniem substancji zabytkowej i charakteru całego zespołu. Dopuszcza się realizację inwestycji pod warunkiem, że nie wpłyną one niekorzystnie na wygląd brył i elewacji historycznej zabudowy, jej stylistykę i charakterystyczne cechy oraz nie zaburzą czytelności rozplanowania i zagospodarowania terenu osiedla.

Tut. organ wskazuje, że w omawianej sprawie ma zastosowanie przepis szczególny art. 94 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który umożliwia zawiadomianie stron postępowania administracyjnego, którego przedmiotem jest historyczny zespół zabudowy, o decyzjach i innych czynnościach organów prowadzących postępowanie m.in. poprzez obwieszczenie. W przypadku zastosowania tego trybu zawiadomień, organ nie ma obowiązku zawiadomiania stron indywidualnie. Stawianie ewentualnego zarzutu, że przez zastosowanie tego trybu obwieszczenia, pozbawiono strony czynnego udziału w tym postępowaniu, nie znalazłoby uzasadnienia w obowiązujących przepisach. Ponownie tut. organ wskazuje, że mimo dokonanych przekształceń, uznano że stopień zachowania wartości historycznych, artystycznych i naukowych omawianego zespołu zabudowy uzasadnia objęcie go ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Ponownie należy stwierdzić, że obecnie część zabytkowych budynków położonych na terenie osiedla wymaga przeprowadzenia robót remontowych i prac konserwatorskich zmierzających do przywrócenia im właściwego stanu technicznego i estetyki. Niektóre, naruszone wtórnymi przekształceniami, wymagają również uporządkowania architektonicznego. Pomimo widocznych śladów zużycia, czy miejscowo niekorzystnych ingerencji budowlanych, większość obiektów zachowała pierwotny charakter i prezentuje czytelne wartości typologiczne i dawne walory. Wyrazem tego są utrzymane oryginalnie ukształtowane bryły (w tym charakterystyczne kształty dachów), kompozycje elewacji i w większości zgodność materiałowa w ramach poszczególnych przykładów zabudowy. Fakt ten zasługuje na podkreślenie, uwzględniając obecne zróżnicowanie własnościowe budynków i wynikające z tego trudności w koordynacji przedsięwzięć remontowych i realizacji ujednoczonych rozwiązań.

Odnosząc się do wniosków dowodowych wniesionych przy pismach adw. Izabeli Targosz, działającej w imieniu Wspólnoty Mieszkaniowej przy u. Trafalcyka nr 3-3a-3b-3c-4-5-6-6a-7a-7b-8-8a-9-9a-10-11 w Siemianowicach Śląskich – tut. organ wskazuje ponownie, że dokonane przekształcenia na przestrzeni lat nie degradują całkowicie substancji zabytkowej omawianego zespołu zabudowy osiedla. Ponadto bloki mieszkalne, wzniesione w czasach PRL-u, znajdują się poza obrębem historycznej zabudowy (choć w bardzo bliskim sąsiedztwie). Niejednolitość stolarki okiennej i drzwiowej nie może być przesłanką, by zrezygnować z ochrony danego zabytku. Podobnie jak zamurowanie dawnej bramy przejazdowej (obecnie przestrzeń ta wykorzystywana jest jako lokal mieszkalny, jednak jej wygląd, kształt i lokalizacja jest wyraźnie widoczna w elewacjach po obydwu stronach budynku nr 3). Nieuzasadnione jest twierdzenie o „braku walorów zabytkowych zabudowy osiedla”, mimo likwidacji budynków gospodarczych, czy przeprowadzeniu przez teren osiedla drogi dojazdowej, „w poprzek” dawnej głównej alei, czytelnej w terenie, chociaż zaburzonej wiatami śmietnikowymi i chaotycznie rozplanowanymi miejscami postojowymi dla samochodów. Wbrew twierdzeniom strony, koncepcja urbanistyczna osiedla jest nadal czytelna w terenie. Ponadto stwierdzenie, że osiedle „nie stwarza przyjaznego odbioru wrażeń przestrzennych” jest subiektywne i zależne od indywidualnych odczuć i poczucia estetyki obserwatora.

Zachowana substancja obiektów świadczy o ich proveniencji i pierwotnym przeznaczeniu. Stanowią dzieło minionej epoki, które jest niezwykle ważne dla miasta Siemianowice Śląskie, ze względu na swoją wartość architektoniczną, a przede wszystkim historyczną. Świadczą bowiem i stanowią symbol rozwoju regionu

i miasta, rozwijającego się od połowy XIX w. dzięki hucie „Laura”. Odnosząc się do kwestii merytorycznego rozstrzygnięcia ww. sprawy, należy zauważyć, że zgodnie z art. 3 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek nieruchomy jest to nieruchomości, ich części lub zespoły, będąca dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, której zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Oznacza to, że w toku postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, koniecznym jest ustalenie, czy dany obiekt posiada samoistne wartości zabytkowe, uzasadniające jego indywidualną ochronę prawną. Powyższe przepisy określają jednocześnie, iż zabytkiem jest obiekt stanowiący świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, który wymaga szczególnej ochrony ze względu na interes społeczny rozumiany jako zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. A zatem w sytuacji wpisania do rejestru zabytków obiektu architektonicznego, organ ochrony zabytków dokonuje jego wartościowania, w pierwszym rzędzie ustalając w jakim stopniu budynek odpowiada definicji legalnej zabytku, biorąc pod uwagę, czy posiada on wartość artystyczną, historyczną lub naukową, w aktualnym stanie zachowania. Odnosząc powyższe do niniejszej sprawy tut. organ stwierdza, po przeprowadzonym postępowaniu i podejmując decyzję na podstawie zgromadzonego w tymże postępowaniu materiału dowodowego, że zespół zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, bezsprzecznie spełnia definicję legalną zabytku, gdyż posiada obecnie, w aktualnym stanie zachowania, wartość artystyczną, historyczną oraz naukową.

Wobec bezspornych wartości historycznych, naukowych i walorów artystycznych wskazanego wyżej zespołu zabudowy osiedla, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków ponownie jest przekonany o konieczności zachowania przedmiotowego zespołu oraz wprowadzeniem formy ochrony jaką jest wpis do rejestru zabytków z uwagi na posiadane wartości zabytkowe, o których świadczy autentyzm formy i substancji zabytkowej. Zespół zabudowy osiedla jest świadkiem historycznej zabudowy robotniczej, stopniowo wyburzanej lub przekształcanej i podlegającej wymianie na nową zabudowę. Jest niewątpliwie świadectwem historii i cennym elementem krajobrazu kulturowego miejscowości Siemianowice Śląskie, wobec czego należy dążyć do jego zachowania. Z materiału dowodowego sprawy wynika, że mimo niedostatecznego stanu technicznego budynków tworzących zespół zabudowy osiedla, stopień zachowania oryginalnej substancji zabytkowej jest duży i należy wobec tego podejmować działania o charakterze konserwatorskim i restauratorskim. Omówione powyżej cechy zabytkowe zespołu zabudowy osiedla dokumentują jego historię, pozwalają na datowanie jego powstania oraz późniejszych przekształceń, a także dokonanie stosunkowo szczegółowej atrybucji względem określonego stylu i kontekstu kulturowego, z którego wywodzi się ta budowla, przesądzając jednocześnie o jego znaczeniu dla rozpoznania dziejów miasta.

Mając na uwadze powyższe, uznano, że stopień zachowania wartości historycznych, artystycznych i naukowych omawianych obiektów uzasadnia objęcie ich ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Zgodnie z definicją prawną określoną w art. 3 pkt 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek to nieruchomości lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. b ochronie i opiece podlegają układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, bez względu na stan zachowania. W art. 7 pkt 1 jako formę ochrony wskazano wpis do rejestru zabytków, dokonywany – zgodnie z art. 9 ust. 1 – na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym on się znajduje.

Na tej podstawie orzeczono jak w sentencji.

POUCZENIE

1. Od niniejszej decyzji przysługuje odwołanie. Odwołanie od decyzji wnosi się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie za pośrednictwem Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach, w terminie 14 dni od dnia otrzymania niniejszej decyzji.
2. W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach. Z dniem doręczenia Śląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Katowicach oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna.
3. Przed upływem terminu do wniesienia odwołania decyzja nie ulega wykonaniu.
4. Wniesienie odwołania w terminie wstrzymuje wykonanie decyzji, chyba że decyzji został nadany rygor natychmiastowej wykonalności lub podlega ona natychmiastowemu wykonaniu z mocy ustawy.

5. Decyzja podlega wykonaniu przed upływem terminu do wniesienia odwołania, także gdy jest zgodna z żądaniem wszystkich stron lub jeżeli wszystkie strony zrzekły się prawa do wniesienia odwołania.
6. Do dnia, w którym decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. Zakaz ten dotyczy także robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie – art. 10a ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.).

ŚLĄSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
W KATOWICACH

Łukasz Konarzewski

Załączniki:

1. Kopia mapy ewidencyjnej z zaznaczonym zabytkiem wpisanym do rejestru.
2. Pouczenie o skutkach prawnych wpisu do rejestru zabytków nieruchomości.

Otrzymują (zpo + zał. 1 i 2):

1. Prezydent Miasta Siemianowice Śląskie, ul. Jana Pawła II 10, 41-100 Siemianowice Śląskie
(w celu ogłoszenia zawiadomienia w BIP Urzędu i zamieszczenia na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu Miasta Siemianowice Śląskie na okres 14 dni od daty otrzymania, a po tym terminie jego odesłanie z adnotacją o dacie wywieszenia i zdjęcia z tablicy ogłoszeń)
2. Właściciele i użytkownicy wieczności nieruchomości objętych postępowaniem administracyjnym w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości woj. śląskiego
(w drodze publicznego obwieszczenia lub w inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania, zgodnie z art. 49 ustawy z dn. 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego - j. t. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 ze zm. - za pośrednictwem Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach oraz Prezydenta Miasta Zabrze)
3. adw. Izabela Targosz, ul. Kochanowskiego 6/1, 40-035 Katowice
(reprezentująca Wspólnotę Mieszkańców przy ul. Trafalczyka nr 3, 3a, 3b, 3c, 4, 5, 6, 6a, 7a, 7b, 8, 8a, 9, 9a, 10, 11 w Siemianowicach Śląskich)

Do wiadomości (+ zał. 1):

1. Prezydent Miasta Siemianowice Śląskie, ul. Jana Pawła II 10, 41-100 Siemianowice Śląskie
(jako organu administracji architektoniczno-budowlanej)
2. Miejski Konserwator Zabytków w Siemianowicach Śląskich
ul. Jana Pawła II 10, 41-100 Siemianowice Śląskie
3. Narodowy Instytut Dziedzictwa, ul. M. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
4. A/a JO
5. A/a x MB x2, dn. 11.10.2024

Załącznik nr 1 do decyzji z dn. 11 października 2024 r., znak:

K-RD.5140.99.2021.MB o wpisie do rejestru zabytków nieruchomości woj. śląskiego – nr rejestru: A/933/2024

SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE: zespół zabudowy osiedla robotniczego przy ul. Trafalczyka 3-3a-3b-3c, 4, 5-5a, 6-6a, 7a-7b, 9-9a, 10-10a, 11-11a, 12-13 w miejscowości Siemianowice Śląskie, położony na działkach ewidencyjnych nr 3431/282 i 3622/282, obręb 0053, m. pow. Siemianowice Śląskie, wraz z terenem fragmentu działki ewidencyjnej nr 3431/282, obręb 0053.

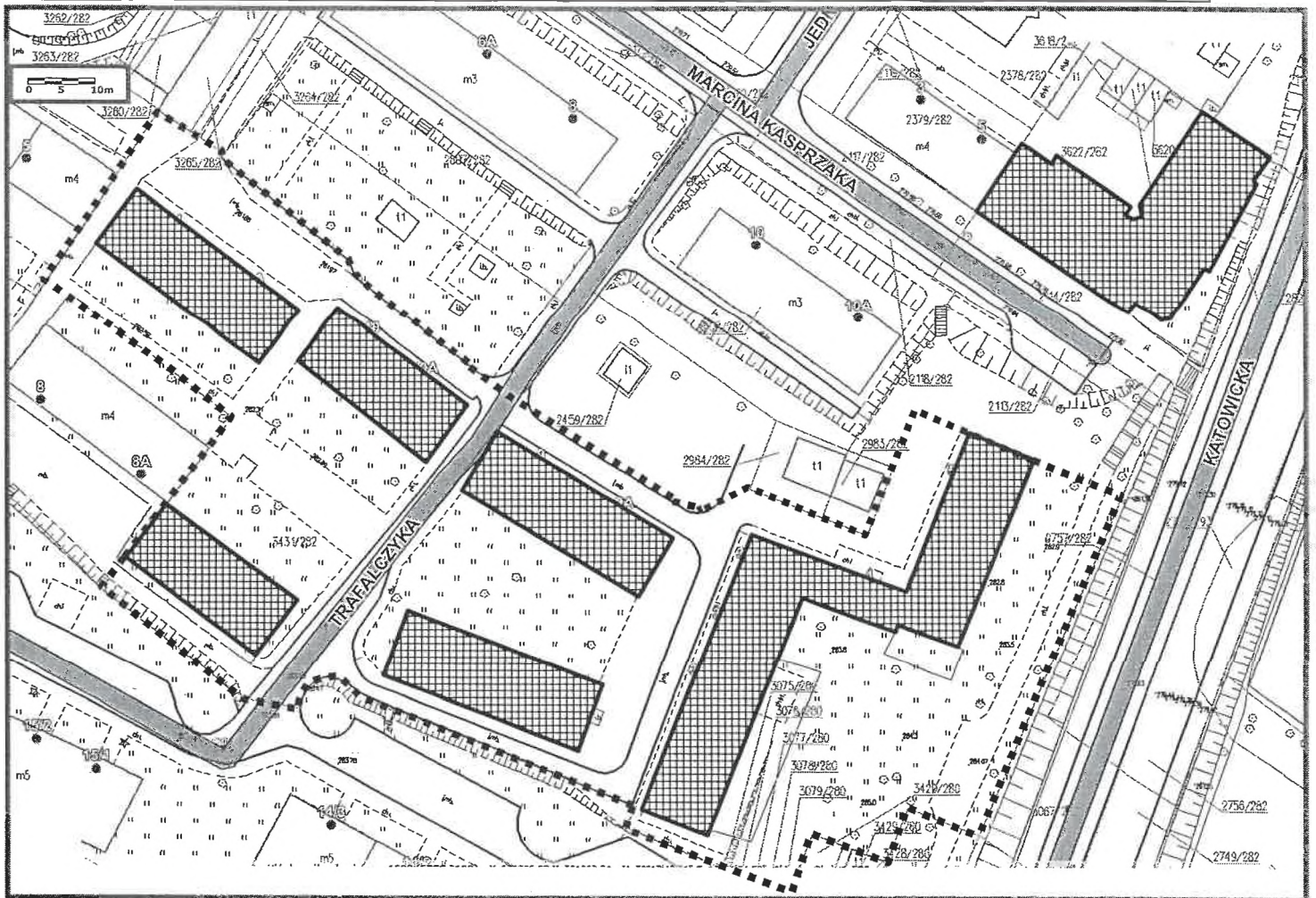
- budynki wchodzące w skład zespołu wpisane do rejestru zabytków

- granice wpisu do rejestru zabytków zespołu

**ŚLĄSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
W KATOWICACH**

Lukasz Konarzewski
Lukasz Konarzewski

POUCZENIE O SKUTKACH WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Wpis do rejestru zabytków nieruchomych pociąga za sobą skutki prawne wymienione w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.: Dz. U. z 2021 r. poz. 710, ze zm.), w szczególności:

1. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:
 - naukowego badania i dokumentowania zabytku
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury **(art. 5).**

Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, zaginięciem lub kradzieżą, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. W razie popełnienia ww. wykroczenia można orzec nawiązkę do wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami **(art. 110).**

2. Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. **(art. 13 ust. 1 i ust.5)**

3. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- uzgodnionego z WKZ programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- uzgodnionego z WKZ programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

W celu spełnienia ww. wymagań WKZ jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji **(art. 25).**

4. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy, a także oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku **(art. 26 ust.1).** Powyższą regulację stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.
5. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku WKZ przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku **(art. 27).**

6. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami (**art. 5**) właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia WKZ o:

- uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości (**art. 28**).

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie dopełni w/w obowiązków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł, którą nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić (**art. 107a**).

Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 (**art.108 ust.1**). W razie skazania za przestępstwo polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku (**art. 108 ust.3**).

W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny - nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku (**art. 108 ust.4**).

Jeżeli sprawca w/w czynu działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (**art. 108 ust.2**). W razie skazania za przestępstwo popełnione nieumyślnie sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia (**art.108 ust.5**).

7. WKZ w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku może prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje (**art. 29**).

Właściciel lub posiadacz zabytku nieruchomego lub nieruchomości o cechach zabytku obowiązany jest udostępnić ten zabytek bądź nieruchomość wykonawcy badań w celu ich przeprowadzenia. W przypadku odmowy udostępnienia zabytku nieruchomego bądź nieruchomości - WKZ może wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub posiadaczowi udostępnienie tego zabytku bądź nieruchomości, na czas niezbędny do przeprowadzenia badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna (**art.30 ust.1 i ust.2**).

8. Pozwolenia WKZ wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073 i 1566) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania (**art. 36 ust. 1 pkt 1-12**).

Kto bez pozwolenia WKZ podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, lub podejmuje działania o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu WKZ – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł, którą nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał pozwolenie bądź był właściwy do wydania pozwolenia (**art. 107d**).

Pozwolenia, o których mowa w art. 36 ust. 1, wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z nieruchomości, wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego (**art. 36 ust. 5**). Pozwolenie na prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru wydaje się również na wniosek osób fizycznych lub jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić te badania (**art. 36 ust. 7**).

Uzyskanie pozwolenia WKZ na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego (**art. 36 ust. 8**).

9. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna występująca z wnioskiem o pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru albo badań archeologicznych jest obowiązana zapewnić kierowanie tymi pracami oraz badaniami albo samodzielnie ich wykonywanie przez osoby spełniające odpowiednio wymagania, o których mowa w art. 37a ust. 1 i 2, art. 37b ust. 1 i 3, art. 37d ust. 1 albo art. 37e ust. 1 (**art. 36a ust. 1**).

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna występująca z wnioskiem o pozwolenie na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru jest obowiązana zapewnić kierowanie tymi robotami oraz wykonywanie nadzoru inwestorskiego przez osoby spełniające wymagania, o których mowa w art. 37c (**art. 36a ust. 2**).

10. WKZ lub działający z jego upoważnienia pracownicy wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków prowadzą kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Czynności kontrolne przeprowadza się w obecności kontrolowanej osoby fizycznej albo kierownika kontrolowanej jednostki organizacyjnej lub upoważnionej przez niego osoby (z zachowaniem przepisów o ochronie informacji niejawnych). Osoby kontrolujące są uprawnione do: wstępu na teren nieruchomości (jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie zniszczenia lub uszkodzenia zabytku), oceny stanu zachowania, warunków przechowywania i zabezpieczenia zabytków wpisanych do rejestru (w terminie uzgodnionym z ich właścicielem lub posiadaczem), sprawdzania zgodności wszelkich działań podejmowanych przy zabytkach wpisanych do rejestru oraz prowadzonych badań archeologicznych z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu i zatwierdzoną dokumentacją, żądania ustnych lub pisemnych informacji w zakresie niezbędnym dla ustalenia stanu faktycznego dotyczącego zakresu kontroli, żądania okazania dokumentów i udostępnienia wszelkich danych mających związek z zakresem kontroli, dokonania wpisu w dzienniku budowy w zakresie określonym przepisami Prawa budowlanego (**art. 38**).

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł, którą nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku (**art. 107c**).

11. Na podstawie ustaleń wynikających z kontroli, w przypadku ustalenia, że zabytek jest w nieodpowiednim stanie zachowania, WKZ może wydać kontrolowanej osobie fizycznej lub kierownikowi kontrolowanej jednostki organizacyjnej zalecenia pokontrolne usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości, w określonym terminie, o ile ich charakter nie uzasadnia wydania decyzji, nakazującej przeprowadzenie, w terminie określonym w tej decyzji, prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku (**art. 40 ust. 1**).

Kto wbrew obowiązkowi nie wykonuje w/w zaleceń pokontrolnych podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 50 000 zł, którą nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał zalecenia pokontrolne (**art. 107e**).

12. WKZ wydaje decyzję o wstrzymaniu wykonywanych bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu: prac konserwatorskich, restauratorskich, badań konserwatorskich lub architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru; robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu; badań archeologicznych lub poszukiwań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 12; innych działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8, 10 i 11 przy zabytku wpisanym do rejestru (**art. 43 ust. 1**).

Decyzja ta wygasa po upływie 2 miesięcy od dnia jej doręczenia, jeżeli w tym terminie WKZ nie wyda decyzji:

- nakazującej przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, z określeniem terminu wykonania tych czynności albo
- nakładającej obowiązek uzyskania pozwolenia WKZ na prowadzenie wstrzymanych badań, prac, robót lub innych działań przy zabytku, przy czym wniosek o wydanie tego pozwolenia składa się w terminie nie dłuższym niż 7 dni od dnia doręczenia decyzji, albo
- nakładającej obowiązek podjęcia określonych czynności w celu doprowadzenia wykonywanych badań, prac, robót lub innych działań przy zabytku do zgodności z zakresem i warunkami określonymi w pozwoleniu, wskazując termin wykonania tych czynności, albo
- zakazującej prowadzenia wstrzymanych działań (**art. 44 ust. 1**).

13. W przypadku gdy bez wymaganego pozwolenia WKZ lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu wykonano przy zabytku wpisanym do rejestru: prace konserwatorskie lub restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne oraz inne działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6–12, WKZ wydaje decyzję nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, określając termin wykonania tych czynności, albo zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazanym sposób i w określonym terminie (**art. 45 ust.1**).

14. Osoba, która dopuściła się naruszenia przepisów o zabytkach lub naruszyła zakres i warunki określone w pozwoleniu, jest obowiązana na swój koszt wykonać czynności nakazane w w/w decyzjach WKZ (**art. 44 ust. 4, art. 45 ust. 3**).

15. WKZ może wznowić postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia, o którym mowa w art. 36 ustawy, a następnie zmienić je lub cofnąć, w drodze decyzji, jeżeli w trakcie wykonywania badań, prac, robót lub innych działań określonych w pozwoleniu wystąpiły nowe fakty i okoliczności, mogące doprowadzić do uszkodzenia lub zniszczenia zabytku (**art. 47 ust. 1**).

16. WKZ może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie, w terminie określonym w tej decyzji, prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku (**art. 49 ust.1**). Wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego (**art. 49 ust.2**).

17. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek WKZ, może

wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Jeżeli nie jest możliwe usunięcie w/w zagrożenia - zabytek nieruchomy może być na wniosek WKZ wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami (art. 50 ust. 3, ust.4 pkt 2).

18. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku (art. 71 ust. 1).

19. Zasady finansowania opieki nad zabytkami określono w rozdziale 7 ustawy (art. 71-83b).

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku (art. 73).

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez WKZ, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek o udzielenie dotacji na w/w dofinansowanie, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez WKZ (art. 76 ust.1 pkt 1-2).

Dotacja może być udzielona przez: ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister oraz WKZ ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda (art. 74 ust. 1). W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81 ust.1).

Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót (art. 82 ust.1).

UWAGA:

Ponadto skutki prawne w zakresie uprawnień i obowiązków wynikających z wpisania obiektu do rejestru zabytków określone są przepisami m.in. niżej wymienionych ustaw:

- ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j.: Dz. U. 2017 r. poz. 912 ze zm.)
- ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 644 ze zm.)
- ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j.: Dz. U. 2017 r. poz. 1892 ze zm.)
- ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 1445 ze zm.)
- ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 2129 ze zm.)
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 1614 ze zm.)
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 1202 ze zm.)

- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j.: Dz. U. 2017 r. poz. 1161)
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 2204 ze zm.)
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j.: Dz. U. 2018 r. poz. 799 ze zm.)

Szczegółowe zasady dotyczące prowadzenia prac, robót budowlanych oraz innych działań przy zabytku określa rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).

* skrót WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków